

Kunnskapsdepartementet
Pb. 8119 Dep
0032 Oslo

Oslo 30.11.09

HØRINGSSVAR TIL NOU 2009: 18 RETT TIL LÆRING

Fo vil med dette komme med sitt hørings svar knyttet til NOU 2009: 18 Rett til læring.

Generelle betraktninger

FO stiller seg bak beskrivelsen av utfordringene i norsk utdanningssystem som utvalget fremlegger. For eksempel syns vi at det er fornuftig å høyne terskelen for hva som kan oppfattes som avvik fra det som er normalt. Slik kan barnehage og skole øke sin totale kompetanse på å møte barn og unge på en slik måte at opplæring sikres for flest mulig barn og unge i sin nærscole.

FO stiller seg derimot ikke bak de løsningsforslag som fremlegges i sin helhet. Dette gjelder særlig den ignorering vi oppfatter NOUen fremviser når det gjelder hvordan andre yrkesgrupper kan være en ressurs inn i barnehage og skole, ut fra et mål om best mulig opplæring for alle.

Utvalget peker på behov for bedre kompetanse på alle nivå. I vurdering av hvordan dette kan skje er det viktig å tenke på kompetanse som en "ferskvar", den går fort ut på dato og må stadig vedlikeholdes og fornyes. Utdanningssystemets kompetansebehov kan derfor ikke løses ved å gjennomføre tidsavgrensede kompetanseutviklingsprogram. Derimot kreves det at alle ledd i kjedene utvikles som lærende organisasjoner, hvor praksisfelt og forskningsmiljø må knyttes nært sammen.

Bakgrunnsforståelsen av utdanningssystemet for barn og unge

På side 26 sammenfattes hovedproblemstillingene og utføringene i norsk skole, en sammenfatning som FO støtter. Her følger en oppsummering av tre hovedpoeng:

1. hovedpoeng: For svært mange barn, unge og voksne med særskilte behov er måten den vanlige opplæringen er organisert og gjennomført på, helt avgjørende for det utbyttet de får av virksomheten. Økt kvalitet på vanlig opplæring gir økt utbytte for alle. Det reduserer behov for ekstra tiltak og særskilte tiltak som ekstraundervisning. Høy kvalitet forutsetter nært samarbeid mellom alle som er involvert i opplæringen.

2. hovedpoeng: Regelverket åpner for mange ulike tiltak, men gir ingen føringer på organisering av tjenestene, på hvilke tiltak og handlinger som skal eller kan iverksettes og hvordan disse må henge sammen. Regelverket kan presiseres og nyanseres, og organisering av PP-tjenesten og Statped kan utvikles. Den største utfordringen er dog ikke regelverket i seg selv, men hvordan det etterleves gjennom tolkning, organisering og handling.

FO

Besøksadresse:
Mariboestgt. 13
0183 Oslo

Postadresse:
Pb. 4693 Sofienberg
0506 Oslo

Telefon:
23 06 11 70

Telefaks:
23 06 11 14

e-post:
kontor@fo.no

www.fo.no

Bankgiro:
9001.06.35674

Foretaksnr.:
870 953 852 MVA

3. hovedpoeng: Tilgang på kompetanse så nær som mulig den aktuelle opplæringen og at kompetansen er der når behovet oppstår. Lokal kompetanse må styrkes generelt, samt at den mer spesifikke kompetansen på mer lavfrekvente og alvorlige utfordringer må styrkes og utvikles. Dette må sikres gjennom regionale og nasjonale satsninger.

Behov for ny forståelse av fremtidsperspektivene – tverrfaglig skole

FO støtter som sagt beskrivelsene av hovedproblemstillingene og vi støtter sågar løsningene som antydes over. Vi mener at løsningene nettopp ligger i (jf. punktene nevnt under forrige overskrift):

- økt kvalitet på vanlig opplæring
- økt samarbeid mellom alle involverte
- utvikling av forståelse av eksisterende rettigheter for barn og unge og deres foresatte og av intensjonene som ligger i de overordnede målsettingene for norsk skole, og utvikling av kompetanse for å oppfylle dette
- høy kompetanse nær barn og unges opplæring
- kompetanseutvikling på alle nivåer

I tillegg betinger kvalitet i opplæringen for alle en differensiert og variert tilnærming. For å gi barn og unge reelt sett like muligheter, må en møte og tilrettelegge for de enkelte på ulik måte. Samtidig viser forskning at gode læringsmiljø har et sterkt kollektivt fokus. Dette er etter FOs syn to sider av samme sak når det gjelder opplæring, og de bør oppfattes som gjensidig avhengig av hverandre.

Ovenfor trekker vi frem det vi mener er essensielt i forståelsen av utfordringene i norsk skole, og hvordan dette kan gripes an. Vi oppfatter at NOUens sammenfatning av hovedproblemstillingene og utfordringene er et argument for at flere yrkesgruppe bør inn i skolen. Derfor er det med stor forundring vi må konstatere at utvalget bak NOU 2009: 18 på kompetansesiden kun trekker konklusjoner som innebærer at kompetansen skal styrkes innenfor eksisterende rammer og tilstedeværende profesjoner/yrkesutøvere i skolen for at skolen skal utvikle seg. Dette er etter vårt syn en introvert og merkelig konklusjon å dra i et samfunn som etterlyser at skolen blir mer åpen og i større grad ser sin virksomhet i sammenheng med det som skjer i resten av samfunnet. Vi mener at både elevene, foreldrene og samfunnet som helhet tjener på at skolen benytter seg av de ressurser og perspektiver som er å finne utenfor en profesjon og en virksomhet.

Argumenter for en tverrfaglig skole

Vi vil i denne sammenheng trekke frem følgende utdrag fra Inst.S.nr.164 (2006-2007) fra kirke, utdannings- og forskningskomiteen om Stortingsmeldingen...og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring - Fra kapitlet om kompetanse under punktet om andre typer kompetanse:

”Komiteen meiner det er behov for ei større drøfting av om andre yrkesgrupper kan medverke med annan type kompetanse i skolen i langt større grad enn det som skjer i dag. Føremålet må verken vere ressurs sparing eller å fortrenge pedagogane. Tvert om skal føremålet vere å finne ut om det å bruke andre yrkesgrupper i skolen i større grad kan gi lærarane betre høve til å vere pedagogar, til det beste for elevane.”

FO mener at regjeringen ikke har fulgt opp intensjonene som ble lagt til grunn i behandlingen av stortingsmelding nr. 16. (2006-2007) om flere yrkesgrupper inn i skolen verken gjennom statsbudsjettet for 2008, 2009 eller 2010. Vi er også forundret over at NOUen ikke overhodet drøfter mulighetene som ligger i dette.

Verdien av tverrfaglighet og flerfaglighet er etter vårt syn heller ikke fremhevet i NOUen. Arbeid på tvers av ulike instanser gir mulighet for tverrfaglig innsats mot elever i skolen, men her er rollene og formålet med innsatsen ulik, avhengig av hva slags tjenester de ulike representerer. Dette kan kalles tverretatlig samarbeid. Tverrfaglighet og flerfaglighet inne i skolen gir andre muligheter. Arbeidet med elevene vil kunne få en bredere tilnærming, hvor avdekking og avhjelping av forhold som hemmer opplæringen vil kunne skje raskere. Vi får også tilbakemeldinger fra andre profesjoner i andre tjenester, at det å ha for eksempel en barnevernpedagog, sosionom eller vernepleier inne i skolen som en samarbeider med, også bidrar til å bedre det tverretatlige arbeidet.

Systematisering av barnevernpedagogers, sosionomers og vernepleieres kompetansebidrag

FOs profesjoner bør ha en naturlig plass i det norske utdanningssystemet for barn og unge. Dette er et nasjonalt ansvar å sikre. Det arbeider i dag ca. 800 barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere i barnehage, skole, sfo og PP-tjenesten, men dette er takket være at den enkelte skole eller barnehage ser verdien av dette. Ansettelse av FOs profesjoner bør lovhjemles i opplæringslovens kapittel 14 for skolens vedkommende. Alle yrkesgrupper som arbeider i skolen bør sikres like arbeids- og lønnsvilkår.

Nedenstående er utdrag fra FOs anbefalinger inn i kirke- utdannings- og forskningskomiteen på stortinget knyttet til behandling av statsbudsjettet for 2010. Vi begrunner her behovet for FO-profesjonenes kompetanse inn i utdanningssystemet for barn og unge, og kommer med forslag til hvordan dette kan gjøres.

Barnehagen - FO anbefaler

- *En tverrfaglig barnehage med opprettelse av stillinger for barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere*

Et tverrfaglig sammensatt personell i barnehagen vil kunne gi nye perspektiver til barnehagen som organisasjon. Barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleieres helse- og sosialfaglige perspektiv vil være et godt supplement til den pedagogiske kompetansen som barnehagen i dag i hovedsak består av. Flere barn og familier vil på et tidligere tidspunkt kunne få hjelp i ved sammensatte behov og komplekse livssituasjoner, med fokus på hvordan legge til rette for barns liv og utvikling på en best mulig måte i et samarbeid. Dette vil kunne innvirke positivt på barns videre skolekarriere og foreldres muligheter til å følge opp sine barn i samarbeid med skolen videre.

Det mangler fortsatt mange førskolelærere i barnehagene, og regjeringen øker bevilgningene til å rekruttere førskolelærere og andre med pedagogisk kompetanse gjennom grunnutdanningen for førskolelærere og relevant etterutdanning for andre. Dette er med på å sikre kvalitet i barnehagetilbudet. I tillegg vil vi i et kvalitetsperspektiv påpeke at en tverrfaglig barnehage er en ytterligere kvalitetsforbedring i barnehagetilbudet.

Grunnskolen - FO anbefaler:

- En tverrfaglig grunnskole med stillinger for barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere i alle skoler
- Vernepleierens kompetansebidrag må innarbeides inn i den spesialpedagogiske tiltakskjeden - rettet særlig mot barn med intellektuell funksjonssvikt
- Vernepleieres kompetansebidrag må vurderes inn som en del av skolens ordinære opplæring rettet mot barn med intellektuell funksjonssvikt
- Oppbygging av kompetanse og tilbud i skolen knyttet til opplæring av barn som er nyankomne til Norge med uavklart oppholdsstatus og bor på asylmottak, omsorgssentre eller i andre omsorgstiltak i den enkelte kommune

FO støtter tiltakene som bidrar til bedre læringsutbytte faglig sett for elevene knyttet til grunnleggende kunnskaper og ferdigheter. Men, regjeringens forslag til budsjett etterlever ikke forventningene til å skape en inkluderende skole med rom for alle. Virkemidlene svarer ikke til utfordringene i dagens skole knyttet til elever som på ulike måter strever i skolefelleskapet. Målet om utjevning av sosiale forskjeller og en mer inkluderende skole kan letter nås ved å tilføre skolen helse- og sosialfaglig kompetanse. Vi vurderer at dette totalt sett vil tilføre skolen som organisasjon en ny og bedre kompetanse i møte med de ulike elevene og hjemmene. Dette vil kunne medføre at skolen har flere voksenpersoner tilgjengelige for barna, men ikke minst er en perspektivforskyvning etter vårt syn nødvendig for å sikre god opplæring for alle.

Et eksempel på en nødvendig perspektivforskyvning er opplæringstilbudet for elever med intellektuell funksjonssvikt. De trenger tilrettelagte læresituasjoner og individuelle opplæringsplaner. Vernepleierens kompetanse omhandler å legge til rette for læring hos mennesker med ulike utviklingsforstyrrelser. Det bør satses på tiltak for å rekruttere vernepleiere inn i skolen for å bedre opplæringstilbudet for barn med intellektuell funksjonssvikt.

Videregående opplæring - FO anbefaler:

- En tverrfaglig videregående skole med stillinger for barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere i alle videregående skoler

Frafallet i videregående skole er for høyt. Etter vårt syn er det viktig å forstå dette problemet bredt, der mulige løsninger innebærer ulike virkemidler på ulike plan.

Et av virkemidlene regjeringen har valgt mot det høye frafallet er å styrke rådgivningstjenesten på ungdomsskolen og i videregående skole, og dele dette opp i en sosialpedagogisk del og en yrkes- og utdanningsdel. FO støtter dette.

Barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere har en helse- og sosialfaglig utdanning som er rettet inn mot å arbeide for å bedre menneskers sosiale, psykiske og fysiske forhold med mål om å fremme positiv utvikling for den enkelte. Det er ikke lagt til rette for nyttiggjøring av denne kompetansen i skolen i dag, og forskrift til opplæringsloven og anbefalte kompetansekriterier må derfor sikre at disse yrkesgruppene anses i ungdomsskoler og videregående skoler. På samme måte som i grunnskolen for øvrig, representerer barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere andre faglige perspektiver i møte med elevene og hjemmene som kan forløse ressurser både i skolen som organisasjon og hos den enkelte elev på en annen måte enn det som skjer i dag.

Barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere har også en kompetanse som kan benyttes inn i videregående skole utover rådgiverstillinger. Voksenpersoner med sosialfaglig kompetanse som er tilgjengelige for elevene i tillegg til det pedagogiske personalet, vil være til støtte og hjelp for enkelte elever, grupper av elever og for miljøet som helhet. Dette vil kunne bidra til en mer inkluderende skole, og mulighetene for reduksjon av frafall øker ved at den enkelte og fellesskapet får utvidet støtte og hjelp.

KOMMENTARER TIL FORSLAGENE SOM FREMKOMMER I NOU 2009: 18

Kapittel 13 Tidlig innsats og forebygging

Vi deler utvalgets syn på betydningen av tidlig innsats og forebyggende arbeidet med tanke på å hindre at vansker skal få utvikle seg og forverres før det iverksettes tiltak. Tidlig oppdaging, tidlig innsats og forebyggende arbeid er avhengig av god handlingskompetanse hos fagpersonellet i barnehage og skole. Samhandlingskompetanse og rutiner som kan bidra til samarbeid mellom ulike type personell er viktig, slik utvalget påpeker. Kompetanse på å avdekke og å utforme/innhente relevante tiltak er en type kompetanse barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere har, som er nyttig inn i denne sammenhengen.

Vedrørende forslaget om utvikling av en ressursbank med varierte verktøy som en støtte for barnehager og skoler i oppfølgingen av barn og elever, vil vi fremheve betydningen av at ulike profesjoners kompetansebidrag her bør beskrives i en slik ressursbank. Det er også slik at ulike profesjoner besitter ulike type handlingskompetanse, og det er derfor viktig å ha med de ulike profesjonene i utformingen av ressursbanken.

Vedrørende at kommunen foreslås å gis plikt til å sikre språkkartlegging av barn omkring fylte tre, fire og fem år, så støtter vi dette, og håper at dette kan sikre at språkkartleggingen også benyttes videre oppover i skolegangen for eleven. I dag brukes ikke alltid den kunnskap som barnehage og helsestasjon har systematisert om et barns utvikling og behov.

FO mener Læringsboka som felles verktøy for tidlig innsats og oppfølging er en god ide for å sikre overføring av informasjon uavhengig av den enkelte lærer og foreldre. Men det er viktig her at det er klare retningslinjer for hva som skal dokumenteres, og at det innholdsmessig også beskrives hva skolen gjør og på hvilken måte, slik at boka ikke isolert sett handler om kvaliteter ved eleven, men også om læringsmiljøet eleven inngår i. Dette kan ha betydning for valg av tiltak senere i elevens skolegang. Det er viktig at det skjer et kontinuerlig utviklings- og evalueringsarbeid med læringsboka dersom det innføres, og at denne også ses opp mot all annen type dokumentasjon lærerne og andre i skolen skal bedrive.

Kapittel 14 Rett til ekstra tilrettelegging i opplæringen

FO støtter den underliggende dokumentasjonen og analysen av hvilke utfordringer som ligger innenfor spesialundervisningsområdet. Utvalget dokumenterer at dagens spesialundervisning ofte ikke gir ønsket effekt, at den ofte gjennomføres av personell uten spesialpedagogisk kompetanse, og at den heller ikke er organisert og gjennomført i tråd med spesialpedagogiske prinsipper og spesialpedagogisk kunnskap.

FO mener at forslaget om at en lovtekstendring med en ordlyd som svekker retten til spesialundervisning derimot ikke vil kunne bidra til kvalitativt bedre opplæring for elever med særskilte opplæringsbehov. Vi støtter et mindretall av utvalgsmedlemmene som mener at dette vil føre til større klarhet, og som foreslår en ordlyd som sier "rett til spesialpedagogisk hjelp" i § 5-1 i opplæringsloven, og at den individuelle retten til spesialundervisning

oppretholdes. Fordi det rettighetsbaserte i opplæringen stadig er under press, blant annet ut fra økonomiske vurderinger, kan vi ikke støtte en svekkelse på elevens vegne.

Når det gjelder kompetansebehovet knyttet til spesialpedagogisk undervisning, så vil dette være ulikt ut fra hva som hemmer elevens læringsutbytte. Det er viktig at differensiert kompetanse er tilgjengelig, og at denne kompetansen er nærest mulig opplærings situasjonen. I tillegg til spesialpedagogisk kompetanse, vil eksempelvis en vernepleier kunne ha mye å bidra med inn i opplæringen av barn med intellektuell funksjonssvikt. Når det gjelder elever som strever med såkalt atferdsproblematikk eller psykososiale vansker, vil barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere ha en særskilt kompetanse for å imøtekomme elevens behov for tilrettelegging og inkludering.

Det er viktig i et kompetanseperspektiv å se på de kompetansebidrag som sosialfaglige og sosialpedagogiske utdanningene som barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere har. Det er også viktig at en går vekk fra at de med høyest kompetanse kun har ansvar for å lage planer for elevene, og at det er ufaglærte/assistenter som får det reelle ansvaret for å sikre den konkrete gjennomføringen av opplæringen alene. Vi mener dette vil kunne gi et redusert behov totalt sett for rene spesialpedagogiske tiltak og vedtak, og er et viktig bidrag i å høyne terskelen for hva som anses som avvik fra normalen.

Kapittel 15 Tilpassede og fleksible opplæringsløp

Vi støtter i hovedsak forslagene som fremkommer i dette kapitlet. Vi vil fremheve behovet for at FOs profesjoner kan ansettes i rådgivningstjenestens sosialpedagogiske funksjon.

Kapittel 16 PP-tjenesten og Statped tettere på

FO mener at NOUen mangler en strategi der ulike barns behov legges til grunn for et mangfold av opplæring og organisering. Det er en betydelig kompleksitet i opplæringen gjennom utdanningssystemets brede mandat og det store mangfold av elever og deres behov. Sammen med høy kvalitet på opplæringen i nærskolen generelt, må denne kompleksiteten også gjenspeiles i tiltaksoppbyggingen utenfor nærskolen for å kunne møte alle barns rett til opplæring. Apparatet som kan støtte barnehage, skole og foreldre i opplæringen til elever med utviklingshemming, omfattende funksjonsnedsettelse, språk-, tale-, og/eller kommunikasjonsvansker mv. må representere tilgjengelighet og høy kompetanse. Tiltak må kunne iverksettes både mot individ og læringsmiljø, skole og fritid og mot barnehage/skole og hjem.

Om organisering av støttesystemene:

Utvalget har dokumentert at det statlige støttesystemet har utviklet seg tilsynelatende tilfeldig på grunn av manglende statlige føringer mht. kravspesifikasjoner for hva en skal kunne forvente av en PP-tjeneste når det gjelder kompetanse og tjenester. Det statlige støttesystemet har utviklet en bred kompetanse, men utvalget ser ut til å mene at kompetansen til dels er overlappende mellom enkelte

PP-tjenester og SLV-sentre. Det er viktig at det vurderes hvordan kompetansen i disse støttesystemene kan utfylle hverandre på en god måte.

Vi støtter forslaget om at PP-tjenesten styrkes med å lage et nasjonalt senter for PP-tjenestene. Utviklingen av et slikt senter må skje i tett samarbeid med Statped. Ved å bygge på den eksisterende kompetanse og struktur som allerede finnes i Statped vil en kunne ha et hurtig tilgjengelig redskap for støtte og hjelp til kompetanseutvikling i PP-tjenesten. Et eksempel på et slikt tiltak er "Faglig løft for PPT" som Statped i Midt-Norge deltar i sammen med universitet, høyskole og representanter for kommunene i Midt-Norge. Her prøves gode modeller for varig kompetanseutvikling i PP-tjenesten ut. Her legges det også vekt på regional tilpasning med bakgrunn i at kommune- Norge på ingen måte representerer noe enhetlig når det gjelder hvilken kompetanse de ulike PP-tjenestene har.

Videre støtter vi en regionalisering av Statped, med felles ledelse og felles støtte- og stabstjenester, sammen med et felles fokus på å utvikle gode samarbeidsrutiner med nærskolene og PP-tjenestene.

Vi støtter ikke nedleggelse av Statped-sentre som eksisterer i dag, begrunnet i både at dette medfører kompetansetap for sektoren og at særlig elever med sammensatte lærevansker med dette vil miste en viktig støttefunksjon i sin opplæring. Særskilte kompetansemiljø med forankring i praksis sikrer bevaring av nødvendig dynamikk i kunnskapsutviklingen på feltet, og dette kan vanskelig overføres til PP-tjenestene. Geografisk nærhet til nærskolene er viktig for å lykkes i arbeidet, og dette betinger at sentrene fortsatt er plassert spredt i landet.

Et eksempel på kompetanse som sentrene besitter, er kompetanse om alternativ og/eller supplerende kommunikasjon (ASK). Behovet for styrkede rettigheter for barn, unge og voksne med kommunikasjonsvansker er pekt på i innstillingen. S.nr. 239 (2008-2009). I Stortinget ble det fattet vedtak om å be Regjeringen gjennomgå Statped-systemet med tanke på å styrke og videreutvikle, samt å vurdere oppetting av ett eller flere nasjonale kompetansesenter for ASK. Dette er ikke et område som er behandlet i NOU 2009:18. Men som oversikten over kompetanseområder på SLV-sektoren viser, arbeider alle virksomhetene med oppgaver innen ASK-feltet. Vi mener det vil være riktig å bygge på den kompetanse og de erfaringer Statped har på dette området, og finne gode arbeidsdelinger med habiliteringstjenestene når det gjelder forholdet mellom pedagogiske oppgaver og funksjonshjelp.

Habiliteringstjeneste er altså en av tjenestene innenfor spesialisthelsetjenesten som har oppgaver som kan grense opp til støttesystemene i utdanningssektoren. Det er viktig at den kompetanse som de representerer også er en del av totalvurderingen i behovet for konkret kompetanseutvikling for sektoren.

Det må fokuseres konkret på hva slags kriterier en kan avklare fremtidig samhandling og arbeidsdeling mellom Statped og PP-tjenesten på, noe vi drøfter nærmere i det nedenstående.

Fremtidig samhandling og arbeidsdeling mellom PP-tjenesten og Statped

Om lavfrekvent versus høyfrekvent forekomst: I sine forslag sier utvalget nokså kategorisk at arbeidsdelingen mellom PP-tjenesten og Statped skal baseres på høy- og lav forekomst. Dette blir både for enkelt og for unyansert og vil ramme mange av de som sliter med sammensatte og kombinerte lærevansker. En bedre retningsgivende deling ville vært å skille mellom enkle og mer kompliserte vansker. Mange av de høyfrekvente vanskene kan hver for seg være av en slik art at det er både rimelig og mest realistisk at de håndteres lokalt, men når flere høyfrekvente og /eller lavfrekvente vansker opptrer sammen vil det ofte kreves en kompetanse som det ikke er rimelig å forvente at finnes lokalt.

Elevsaker som henvises til dagens SLV-sentre kjennetegnes av stor kompleksitet. Dette er ofte elever med flere diagnoser, og de har mer som en regel enn unntaksvis utviklet store sekundærvansker i form av sosiale-, atferdsmessige- og emosjonelle vansker. Disse elevene kan i mange tilfeller også ha store kommunikasjonsvansker og/eller spesifikke vansker. Det totale vanskebildet hos elevene fremstår derfor som en negativ synergi, noe som gir andre utfordringer enn det summen av vanskene sett hver for seg skulle tilsi. Utslag av dette kan være vansker knyttet til relasjoner og læringsmiljø, noe som ytterligere hindrer elevens læringsutbytte faglig og sosialt. I slike saker er det skole og PP-tjeneste trenger bistand fra en ekstern instans med høy faglig legitimitet.

Om sammensatte lærevansker: Utvalget skaper usikkerhet omkring oppgave- og rollefordeling mellom kommunalt og statlig nivå ved at de uttrykker uklare og motstridende fortolkninger av begrepet "sammensatte lærevansker". Under pkt. 16.2 PP-tjenestens ansvar og oppgaver skriver de: "PP-tjenesten skal videreutvikle kompetanse på læringsmiljø, problematferd og sammensatte lærevansker da dette er vansker med høy forekomst". Det er etter hvert vanlig i forskningslitteraturen og blant fagfolk å betrakte alle lærevansker som sammensatte vansker. Dette gjelder så vel høyfrekvente som lavfrekvente vansker. Vanskene er sammensatte ved at de er utløste og påvirkes av ikke bare konstitusjonelle, men også relasjonelle-, kontekstuelle- og didaktiske faktorer og forhold. I spørsmålet rolle og oppgavefordeling mellom PP-tjenesten og Statped, vil det derfor alltid være spørsmål om hva slags vansker, alvorlighetsgrad og hvilken kompetanse som er tilgjengelig lokalt.

Under samme avsnitt bruker utvalget også begrepet "problematferd" uten nærmere presisering av hva de mener. Problematferd/atferdsvansker er et samlebegrep, og fra atferdsforskningen vet vi at dette kan være mange svært ulike vansker med betydelig ulik alvorlighetsgrad og kompleksitet. Det er ikke uvanlig å grovdele atferdsvansker i lav- og høyfrekvente vansker der de mest alvorlige er lavfrekvente.

Om komplementær versus overlappende kompetanse: "Overlappende kompetanse" kan lyde som noe urasjonelt og overflødig. I et samvirke mellom fagpersoner fra ulike nivå i tiltakskjeden er det likevel slik at kompetanse på samme fagområder er en nødvendighet for god samhandling. Komplementær kompetanse er for denne tenkningen et bedre uttrykk. I en funksjonell tiltakskjede kan ingen ledd fraskrive seg et fagområde med begrunnelse i at et annet ledd har kompetanse om dette. I en slik kjede skal barnehage og skole ha pedagogisk tiltakskompetanse om den aktuelle vansken. PPT skal kunne utrede og veilede mens kompetansesenteret skal bidra til både utvikling og implementering av ny og forskningsbasert kunnskap i et dynamisk samspill med de andre aktørene.

Graden av aktiv deltagelse i praksisfeltet må reguleres av hvilken kompetanse som allerede er utviklet lokalt. Dette vil bidra til klar rolle og oppgavefordeling mellom nivåene, alles legitimitet befestes og faget utvikle til beste for brukeren.

Kapittel 17 Helhet krever tverrfaglig og tverretatlig samarbeid

FO er i hovedsak enig i tiltakene som skisseres i dette kapitlet. Vi vil påpeke at mange av tiltakene vil kunne virke enda bedre om tverrfagligheten/flerfagligheten eksisterer fra før inne i skolen, blant annet ved bruk av sosialfaglig og sosialpedagogisk personell som barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere. Utdanningene våre har et særskilt fokus på samhandling, både med de menneskene en arbeider med og andre profesjonelle.

Kapittel 18 Kompetanse på alle nivåer

Det er nødvendig og viktig kompetanse og kompetanseutvikling som beskrives i dette kapitlet. Etter vårt syn er den kompetanse som beskrives her allerede eksisterende hos profesjoner som barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere. Som vi tidligere har påpekt, så arbeider 800 barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere i barnehage og skole allerede. NOUens vinkling på kompetanseutviklingen er derfor overraskende: at dette er kompetanse som andre enn barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere skal besitte og utvikle i skolen. Dette anser vi som ressursløsning, i tillegg til at de helse- og sosialfaglige perspektivene går tapt i skolen.

Styrking av barne- og ungdomsarbeiderutdanningen, etablering av videre- og etterutdanningstilbud for sosialpedagogiske rådgivere, bedre kompetanse på samarbeid og koordinering i grunnutdanningene, er alle tiltak som i seg selv er gode, men som innebærer at en ser vekk fra at kompetanse som etterlyses faktisk allerede eksisterer. Vi foreslår derfor et nytt punkt under kapittel 18, som lyder: "Flerfaglighet i barnehage og skole sikres ved opprettelse av stillinger for barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere."

For å si noe om hvordan kompetanse benyttes eller ikke benyttes i skolen i dag, vil vi det nedenstående trekke frem hvordan vi anser at elever med det som kalles atferdsproblemer blir møtt på en u hensiktsmessig måte i dagens system. Vi vil videre peke på hvordan en annen innfallsvinkel og systematikk kan gjøre at elevene kan oppleve mestring og positiv utvikling.

Hvordan barn og unge med atferdsproblemer møtes i skolen i dag:

Skoleledelse, lærere og lærerorganisasjoner uttaler seg til stadighet i media om at de er utslitt av de store atferdsproblemerne i skolen og ønsker at de snart kunne jobbe med det de er utdannet for, og/eller det de er satt til å gjøre; å være pedagoger. Atferdsproblemerne er såpass omfattende og gjør seg gjeldende i økende grad i skolen.

Vi vil påpeke at begrepet "elever med atferdsproblemer" er problematisk i seg selv, da dette hentyder til at det er eleven som har et problem, snarere enn at det er i relasjonen og møtet at

problemet oppstår. Når vi allikevel benytter denne betegnelsen her, er det for ikke å så tvil om hva slags utfordringer i norsk skole som vi henviser til.

Når atferdsproblemene eskalerer i ungdomskolen, har elevene som oftest hatt en lang problemfylt historie, gjerne helt fra første eller andre klasse. Hovedlærer har ofte hatt store utfordringer med elevgruppa over tid og læreren har i mange tilfelle kommet til kort. Denne elevgruppa har også ofte kontakt med det øvrige hjelpeapparatet. Dersom de er i målgruppa til psykisk helsevern for barn og unge, er de enten under utredning eller får tilbud om terapi og muligheten til å prøve ut medisin. Alle innen psykisk helsevern er spesialutdannet for dette. Noen får hjelp av barnevernet, og også her er det kompetansekrav knyttet til å arbeide. Et fellestrekk ved disse tiltakene er at de inngår i en plan (individuell plan) hvor klare mål og faglig styring er skal være fellestrekk.

I skolen ser vi derimot at det ofte er assistenter, enten ufaglærte eller med barne- og ungdomsarbeiderutdanning, som i blir satt til å løse de store utfordringene skolen har i forhold til elever med adferdsproblemer. Det er disse som i hverdagen og i det praktiske får ansvaret for opplæringen. Assistentene brukes i praksis ofte til å dempe adferdsproblemene på kort sikt, noe som også kan kalles brannslukking.

Assistentene har svært vanskelige rammer å jobbe under, noe som faktisk også gjelder mange av de barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere som arbeider innenfor barnehage og skole.

Rammene kjennetegnes ved:

- Hele dager på skolen, og ofte også sfo, med samme elev
- Ingen eller svært liten tid blir avsatt til planlegging
- Ingen veiledning
- Lite muligheter til å "debriefe" etter endt arbeidsdag
- Lite eller ingen pauser sammen med øvrige kollegaer i skolen
- Sjelden deltakelse sammen med øvrig personal i ulike møter
- Mangel på sosialfaglige/sosialpedagogiske mål, metode og tiltak i en eventuell IOP fra skolens side

Resultatet av dette er at elevenes mulighet for god hjelp er avhengig av tilfeldigheter, blant annet assistentenes personlige egnethet og skolens organisering. Dersom en ikke lykkes i å bedre elevens opplærings situasjon, vil atferdsproblemene, og årsakene til disse, vedvare og i mange tilfeller eskalere. En gjør seg på denne måten ofte avhengig av assistentbruk, gjerne i hele grunnskolen hvor effekten av tiltaket i beste fall kan karakteriseres som at eleven passes på.

Den manglende satsingen på å sette inn relevant kompetanse for elever som strever med atferdsproblemer, vil kunne medføre at de får så store problemer at de faller ut av den ordinære opplæringen, og at deres psykiske, emosjonelle, sosiale og fysiske utvikling hemmes. I tillegg vil en ofte kunne se omfattende ringvirkninger for læringsmiljøet, som for eksempel at:

- "problemelevne" forstyrrer for de øvrige elevene,
- lærere bruker mesteparten av sin planleggingstid og undervisningstid til å holde ro,
- lærerne blir utslitte,
- og det skapes splittelse mellom de viktigste voksenressursene for eleven

Samlet sett i Norge er det 5.800 årsverk assistenter i skolen og 2.430 årsverk ansatt i Sfo. (Kilde: KS). Et årsverk koster skolen ca kr. 380.000,- pr år. Samlet utgjør dette en ressursinnsats på ca. kr. 3,1 mrd. Vi spør om dette er en riktig ressursbruk.

Hvordan barn og unge med store utfordringer i møte med skolen kan møtes:

Sosialfaglig, sosialpedagogisk og vernepleiefaglig arbeid i skolen rettet mot elever med store utfordringer i møte med skolen vil i motsetning til en usystematisk innsats inneholde blant annet kompetanse og kunnskap om:

- Årsaksforhold
- Observasjon og analyse
- Relasjonsbygging med den enkelte elev og foresatte, som kan skape motivasjon og samarbeid med den enkelte elev og foresatte
- Hvordan legge til rette for og iverksette tiltak som medfører endring

Kompetanse på alle nivåer – rett kompetanse til rett tid

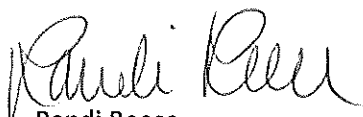
FO mener at en i skolen må utvikle godt sosialfaglig, sosialpedagogisk og vernepleiefaglig arbeid inne i skolen. Av forskning vet vi at forutsetninger for god læring er et godt læringsmiljø med trivsel og ivaretagelse for alle elever. Systematisk sosialfaglig, sosialpedagogisk og vernepleiefaglig arbeid inne i skolen vil kunne gi en bredde og mulighet for differensiering i arbeidet. Dette bør satses på i tillegg til den kompetanse som eksisterer, og i tillegg til de forslag NOUen angir i kompetansekapittelet.

Avslutning

Det norske utdanningssystemet for barn og unge i Norge må gi alle barn og unge muligheter for god opplæring. Vi har i det ovenstående skissert noen perspektiver som vi mener er fullstendig fraværende i NOUens innstilling. Det er nødvendig at perspektivet om tverrfaglighet i skolen ivretas gjennom de beslutninger som skal tas i det videre.

Lykke til med arbeidet.

Med vennlig hilsen

Randi Reese
Forbundsleder

Ellen Galaasen
Fagkonsulent

Vedlegg: Eksempelsamling og brosjyre om barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere i barnehage, skole og sfo.